

EERO HUOVINEN

”Kristus itse on meidän vanhurskaudemme”

Miten Yhteinen julistus vanhurskauttamisopista muuttui?

Vuonna 1999 allekirjoitettiin luterilais-katolinen asiakirja Yhteinen julistus vanhurskauttamisopista (Joint Declaration on the Doctrine of Justification, JD). Tarkoitukseni on kiinnittää huomiota siihen, miten dokumentti sen valmistelun aikana muuttui. Ensimmäinen versio vuodelta 1995 (JD I) on varsin erilainen kuin lopullinen teksti vuodelta 1997 (JD III). Muutokset eivät ole vain tyyllillisiä, vaan ekumeenisen yhteistyön ja teologian kannalta keskeisiä. Uskon, että korjaukset edesauttoivat asiakirjan hyväksymistä ja sen saamaa ekumeenista vastakaikua.¹

Nostan esille kolme teologista teemaa, jotka asiakirjan viimeistelyssä olivat keskeisessä asemassa. Nämä ovat (1) vanhurskauttamisoppi ja muut uskontotuudet, (2) kristologian ja kolminaisuusopin keskeinen merkitys ja (3) vanhurskauttamisen imputatiivinen ja efektiivinen luonne. Juuri nämä teemat olivat tärkeitä, kun dokumenttia viimeisteltiin ja täydennettiin.

VANHURSKAUTTAMISOPPI JA ”KAIKKI USKONTOTUUDET” (ALL TRUTHS OF FAITH)

Vanhurskauttamisopilla on aina ollut tärkeä asema luterilaisessa perinteessä. Kun luterilaiset ovat mu-

kana laatimassa asiakirjaa vanhurskauttamisopista, on sen vuoksi luontevaa, että tämän opin kriteerologinen merkitys korostuu. Dokumentissa muistutetaan heti aluksi, että juuri vanhurskauttamisoppi johti reformaatioaikana lännen kirkon jakautumiseen:

Vanhurskauttamisopilla oli luterilaiselle uskonpuhdistukselle 1500-luvulla keskeinen merkitys. Sitä pidettiin 'ensimmäisenä ja tärkeimpänä artiklana', joka on myös 'rector et iudex super omnia genera doctrinarum' – 'kaikkien kristillisten oppien ohje ja tuomari'. Aivan erityisesti vanhurskauttamisoppia korostettiin ja puolustettiin uskonpuhdistuksen sävyttämässä muodossa ja merkityksessä sen ajan roomalaiskatolista kirkkoa ja teologiaa vastaan, joka puolestaan edusti ja puolusti toisenlaista vanhurskauttamisoppia. Sitä pidettiin kaikkien kiistojen ydinkohtana ja se johti molemminpuolisiin oppituumioihin – (JD I, 1; lähes samoin sanoin myös JD III, 1).

Tätä historiallista taustaa vasten on mielenkiintoista kysyä, miten yhteisesti laaditussa asiakirjassa vanhurskauttamisopin kriteerologinen luonne kuvataan. Onko se edelleen ”kaikkien kiistojen ydinkohta”, ja jos on, mikä on sen asema kristillisen uskon

kokonaisuudessa? Vuoden 1995 versiossa tähän kysymykseen vastataan näin:

Sen vuoksi vanhurskauttamisoppi, joka käsittelee ja selittää tätä sanomaa, ei ole vain eräs osa kristillisen uskonsiällön kokonaisuudessa. Sillä on samalla laaja kriittinen ja normatiivinen tehtävä, koska se aina suuntaa kirkon opetuksen ja toiminnan raamatullisen Kristus-todistuksen keskkukseen. (JD I, 17.)

Formulointi maistuu luterilaiselta, vaikka kirjoittajien tarkoitus onkin ollut esittää yhteinen näkemys, johon myös katolinen osapuoli voisi yhtyä. Muotoilu tuntuu yllättävältä sen vuoksi, että katolisessa traditiossa vanhurskauttamisopilla ei ole ollut samanlaista asemaa kuin luterilaisessa, ei sisällöllisesti, mutta ei varsinkaan kriteriologisesti. Vanhurskauttamisen sijasta katolisessa teologiassa puhutaan mieluummin armo-opista, ja kirkon opinkäsityksiä on arvioitu monien, toisiaan täydentävien kriteerien valossa. Vanhurskauttamisopilla ei ole ollut katolisessa teologiassa samanlaista ”laajaa kriittistä ja normatiivista tehtävää” kuin luterilaisessa ajattelussa. Katolisessa traditiossa on mieluummin puhuttu siitä, että uskon kokonaisuuteen kuuluu useita ja monia totuuksia, jotka ovat elimellisessä suhteessa toisiinsa.

Vatikaanin toinen konsiili käytti ekumeniadekreetissä käsitettä ”totuuksien hierarkia” (*hierarchia veritatum*) ja halusi ilmentää sillä kahta asiaa. Ensinnäkin on ”olennaista, että oppi esitetään selvästi sen koko täytydessä”. Toiseksi varsinkin ekumeenisissa dialogeissa on tärkeää muistaa, että ”katolisessa opissa vallitsee totuuksien hierarkia, koska niiden suhde kristillisen uskon perustotuuksiin vaihtelee” (UR, 2, 11). Yhtäältä haluttiin siis pitää kiinni siitä, että katolinen oppi on rikas kokonaisuus, toisaalta haluttiin säilyttää tietty liikkuvuus ja sanoa muille kirkkoille, että eri opinkohdilla on erilainen arvo ja niiden merkitys ”vaihtelee” (vary) suhteessa uskon perustotuuksiin.

Luterilaisessa traditiossa on toisinaan ollut taipumusta pitää vanhurskauttamisoppia, ei vain ”ensimmäisenä” vaan myös ainoana ja riittävänä kriteerinä kirkon uskon arvioimiseksi. Usein on korostettu *solus*-ajattelua: yksin Kristus, yksin usko,

yksin Raamattu. Vanhurskauttamisoppia on tämän linjan mukaisesti pidetty riittävänä kriteerinä, jonka mukaan kaikkia oppeja on arvioitava. Luterilaiset ovat vierastaneet katolista *et*-ajattelua (ja-ajattelua), jonka mukaan erilaiset kriteerit ja opit täydentävät toisiaan: Raamattu ja traditio, luonto ja armo, usko ja hyvät teot. Tätä teologianhistoriallista taustaa vasten on siis varsin ymmärrettävää, että katolinen keskusteluosapuoli ei ollut tyytyväinen asiakirjan ensimmäisen version linjauksiin ja halusi muokata niitä. Mutta luterilainen osapuolikaan ei pitänyt asiakirjaluonnoksen minimalistista tulkintaa vanhurskauttamisopin kriteriologisesta merkityksestä tyydyttävänä.

Niinpä Würzburgin neuvotteluissa 1996 asiakirjaa täydennettiin, ja lopullinen versio puhuu vanhurskauttamisopin asemasta ekumeenisesti selvästi monipuolisemmalla tavalla:

Sen vuoksi vanhurskauttamisoppi, joka käsittelee ja selittää tätä sanomaa, ei ole vain kristillisen uskonopin yksi osa. Se on olennaisessa yhteydessä kaikkiin uskontotuuksiin (all truths of faith), joita on tarkasteltava sisäisessä yhteydessä toisiinsa. Se on luovuttamaton kriteeri, joka aina suuntaa kirkon kaiken opetuksen ja toiminnan Kristukseen. Kun luterilaiset korostavat tämän kriteerin ainutlaatuista merkitystä, he eivät kiellä kaikkien uskontotuuksien merkitystä ja keskinäistä yhteyttä. Kun katolilaiset katsovat olevansa sidottuja useampiin kriteereihin, he eivät kiellä vanhurskauttamissanoman erityistä tehtävää. Luterilaisilla ja katolilaisilla on yhteinen tavoite tunnustaa kaikessa Kristusta, johon yksin tulee yli kaiken luottaa ainoana välittäjänä (1. Tim. 2:5–), jonka kautta Jumala Pyhässä Hengessä antaa itsensä ja uudistavat lahjansa. (JD III, 18.)

Uudelleen muotoiltu kappale muuttaa olennaisella tavalla asiakirjan ekumeenisista metodia ja arvioi

1 Näiden kahden asiakirjaversioiden väliin sijoittuu vuoden 1996 luonnos (JD II), mutta en tässä yhteydessä puutu siihen, varsinkin kun se on jo melko lähellä lopullista tekstiä. Asiakirjan eri versioiden kappaleiden numeroinnit poikkeavat jonkun verran toisistaan.

vanhurskauttamisopin teologista paikkaa tavalla, joka vastaa paremmin kummankin kirkon traditiota. Tämä metodinen muutos edisti asiakirjan lopullista hyväksymistä ja vaikutti siihen, että myös muut kristilliset kirkot ovat suhtautuneet saavutettuun yksimielisyyteen myönteisesti.

Miten lopullinen asiakirja poikkeaa metodisesti aiemman version linjasta? Lopullisessa asiakirjatekstissä pyritään aiempaa selvemmin konsensusseen siitä, mitä kirkot yhdessä voivat lausua vanhurskauttamisopin merkityksestä: vanhurskauttamisopilla on tietty erityisasema, sillä se ”ei ole vain kristillisen uskonopin yksi osa”, mutta toisaalta ”se on olennaisessa yhteydessä kaikkiin uskontotuuksiin”. Uusi formulointi puhuu kaikista uskontotuuksista monikossa (all truths of faith) ja korostaa vanhurskauttamisopin ”olennaista suhdetta” (essential relation) niihin. Kaikki nämä uskontotuudet on nähtävä sisäisessä suhteessa toisiinsa (internally related to each other). Asiakirja vahvistaa näkemystä, jonka mukaan kirkon ykseyden etsiminen on syventymistä totuuden etsimisessä ja sen kokonaisvaltaisessa ymmärtämisessä.

”All truths of faith” ei ole asiakirjassa vain satunnainen ilmaus. Lopullisessa versiossa puhutaan toistuvasti siitä, että kirkkojen tarkoitus on löytää ”yksimielisyyden vanhurskauttamisopin perustotuuksista” (basic truths, JD III, 5). Kun aikaisemmassa versiossa puhuttiin kirkkojen ”yhteisestä ymmärtämisestä” (common understanding) ja ”perusperiaatteiden yhteisestä käsittämisestä” (the basic principles of their understanding are in agreement, JD I, 5, 13), lopullisessa versiossa käytetään toistuvasti vahvempia teologisia käsitteitä ”yksimielisyyden” ja ”perustotuudet” (JD III, 5, 13, 14, 40).

”Basic truths” -käsitteen käyttö ei käsitykseni mukaan merkinnyt katolisen osapuolen voittoa luterilaisesta, vaan sitä, että molemmat osapuolet tulkitsevat yhdessä ja monipuolisemmin uskon kokonaisuutta, sekä sen ykseyttä että sen monimuotoisuutta. Konsensus ei ole vain erilaisten teologisten käsitysten ja ymmärrysten yhteensovittamista, vaan siinä on kyse kasvamisesta totuudessa. Monipuolisempi tulkinta vanhurskauttamisopin kriteriologisesta merkityksestä merkitsee myös irtiottoa protestanttiselle teologialle ominaisesta reduktionismista,

jossa vanhurskauttamisoppia pidetään ainoana kriteerinä. Jos vanhurskauttamisoppi ymmärretään kapeasti vain ainoaksi kriteeriksi, se voi eristäytyä kristillisen uskon kokonaisuudesta ja muista uskontotuuksista.

Kriteriologisessa keskustelussa on kiinnitetty liian vähän huomiota siihen, että myös luterilaiseen uskoon sisältyy tietty käsitys totuuksien hierarkiasta. Vaikka vanhurskauttamisoppi on – varsinkin pastoraalisesta näkökulmasta katsottuna – ”luovuttamaton” kriteeri, se on aina olennaisessa yhteydessä muihin keskeisiin uskontotuuksiin. Otan vain muutamia teologisia esimerkkejä luterilaisesta perinteestä.

Mikä on trinitaarisen ja kristologisen dogman suhde vanhurskauttamisoppiin? Vanhan kirkon ekumeeniset uskontunnustukset ovat olennainen osa luterilaisten kirkkojen tunnustusperustaa. Vanhurskauttamisopin elimellinen suhde kristillisen uskon kokonaisuuteen on selkeästi ilmaistu *Augsburgin tunnustuksessa*. Jo *Confessio Augustanan* rakenne ilmaisee, että vanhurskauttamisoppi kuuluu olennaisesti yhteen muiden uskonartiklojen kanssa. Vanhurskauttamista käsittelevää neljättä artiklaa edeltävät artiklat Jumalasta, perisyntisestä ja Jumalan Pojasta.

Vanhurskauttamisasiakirjan lopullisessa versiossa ilmaistaan sen varhaisempaa versiota tasapainoisemmin, miten kummankin osapuolen erityiskorostukset on ymmärrettävä: ”Kun luterilaiset korostavat tämän kriteerin ainutlaatuista merkitystä, he eivät kiellä kaikkien uskontotuuksien merkitystä ja keskinäistä yhteyttä. Kun katolilaiset katsovat olevansa sidottuja useampiin kriteereihin, he eivät kiellä vanhurskauttamissanoman erityistä tehtävää.” (JD III, 18.) Näin sanottaessa kahta asiaa pidetään tärkeänä. Luterilaiset tunnustavat, että vanhurskauttamisopin teologinen paikka ja asema on ymmärrettävä yhteydessä ”kaikkiin uskontotuuksiin” (all truths of faith). Katoliset puolestaan myöntävät, että vanhurskauttamissanomalla on ”erityinen tehtävä” (special function).

Lopullisen asiakirjan vahvempaa teologista metodia kuvaa myös se, että vanhurskauttamisopin kriteriologinen luonne kytketään aiempaa tiiviimmin Kristuksen persoonaan. Kun aiemmas-

sa versiossa vanhurskauttamisoppi suuntaa kirkon opetuksen ja käytännön ”raamatullisen Kristus-todistuksen ytimeen” (on the heart of the biblical witness to Christ), lopullisen asiakirjatekstin mukaan vanhurskauttamisopin tehtävä on ”pysyvästi” (constantly) ohjata kirkon opetusta ja käytäntöä kohti Kristusta (to orient all the teaching and practice of our churches to Christ). On eri asia puhua Kristus-todistuksesta kuin Kristuksesta itsestään. Eksistentiaalisen tai funktionaalisen ”todistuksen” sijasta lopullinen teksti keskittyy Kristuksen persoonaan, siihen, kuka hän on.

Kristus-keskeisyys on asiakirjan lopullisen muotoilun mukaan ”meidän kirkkojemme”, siis molempien kirkkojen, yhteinen näkemys. Kirkot sanovat ”jakavansa tavoitteen tunnustaa kaikessa Kristusta”. Vanha kontroverssiteologinen kiista siitä, onko Kristuksen rinnalla joku toinen ”kanssapelastaja” (*corredemptrix*), on jäänyt taakse. Nyt sanotaan yhdessä, että ”yksin häneen [Kristukseen] on yli kaiken luotettava sinä yhtenä Välittäjänä, jonka kautta Jumala Pyhässä Hengessä antaa itsensä”.

Kun varhaisemmassa versiossa kriteriologinen kappale päättyi ”raamatulliseen Kristus-todistukseen”, lopullisessa versiossa vastaava kappale päättyy trinitaarisesti, mikä epäilemättä vahvistaa luterilaisen ja katolisen yksimielisyyden teologista perustaa. Tässä kohden uusi formulointi seuraa sitä, mitä jo dokumentin edeltävissä kappaleissa (erityisesti JD III, 15) on sanottu vanhurskauttamisopin teologisesta perustasta. Vanhurskauttamisopin kriteriologisesta merkityksestä onkin luontevaa siirtyä kysymään, millainen merkitys trinitaarisilla ja kristologisilla perusteluilla asiakirjassa on. Uskon, että tässäkin suhteessa asiakirjan teologinen ote ja metodi on selvästi vahvistunut.

VANHURSKAUTTAMINEN ON KOLMIYHTEISEN JUMALAN TEKO: KRISTOLOGIAN JA KOLMINAISUUSOPIN PERUSTAVA ROOLI

Kun Metodistinen maailmanliitto yleiskokouksessaan Soulissa, Etelä-Koreassa, vuonna 2006 päätti liittyä Yhteiseen julistukseen vanhurskauttamisopista, sen tärkein teologinen perustelu kuului näin: ”Olemme erityisen kiitollisia siitä trinitaarisesta ot-

teesta, jolla Jumalan pelastusteot on kuvattu.” Metodistit viittaavat asiakirjan artikloihin 15–17. Näiden artiklojen keskeistä merkitystä korosti jo vuonna 1998 tunnettu metodistinen professori Geoffrey Wainwright esitelmässään Bonnin yliopistossa, kun hän kutsui niitä ”dokumentin ydinkohdaksi” (Kernstück dieses Dokumentes).

Dokumentin aiemmassa versiossa kirkkojen yhteinen käsitys vanhurskauttamisesta esitettiin tiivistetysti ja suppeasti lainaamalla luterilais-katolista dialogiasiakirjaa *All Under One Christ* (1980): ”Jumala ottaa meidät yhteyteensä yksin armosta ja uskosta Kristuksen pelastustekoon, ei meidän ansioittemme perusteella, ja saamme Pyhän Hengen, joka uudistaa meidän sydämemme ja varustaa ja kutsuu meidät hyviin tekoihin” (JD I, 14).

Myös lopullisessa versiossa lainataan samaa asiakirjaa, mutta ennen sitä esitetään omin sanoin vanhurskauttamisen trinitaarinen ja kristologinen perusta. Juuri tämä täydennys on olennainen. Kun varhaisemmassa versiossa korostuu vanhurskauttamisen applikaatiivinen ja antropologinen merkitys eli se, miten ihmiset, ”me”, tulemme Jumalan hyväksymiksi, lähdetään lopullisessa asiakirjatekstissä liikkeelle siitä, mihin vanhurskauttaminen perustuu. Ennen kuin puhutaan siitä, mitä vanhurskauttaminen merkitsee ihmiselle, on sanottava, kuka on se Jumala, joka vanhurskauttaa, ja mitä hän on ihmisten hyväksi tehnyt. Tämä muutos on periaatteellisesti ja metodisesti tärkeä. Lopullisen asiakirjan teologinen ydinkappale kuuluu näin:

Meidän yhteinen uskomme on, että vanhurskauttaminen on kolmiyhteisen Jumalan työ. Isä lähetti Poikansa maailmaan pelastamaan syntisiä. Kristuksen ihmiseksi tulo, kuolema ja ylösnousemus ovat vanhurskauttamisen perusta ja edellytys. Näin vanhurskauttaminen merkitsee, että Kristus itse on meidän vanhurskaudemme (Christ himself is our righteousness), josta me tulemme osallisiksi Isän tahdon mukaan Pyhässä Hengessä. Me tunnustamme yhdessä: Yksin armosta, uskosta Kristuksen pelastavaan työhön eikä oman ansiomme perusteella Jumala hyväksyy meidät ja me saamme Pyhän Hengen, joka uudistaa sydämemme ja varustaa ja kutsuu meidät hyviin tekoihin. (JD III, 15.)

Asiakirja yhdistää Jumala-opin ja vanhurskauttamisopin. Luterilainen teologi voi nähdä tekstissä saman rakenteen, joka on tyypillistä Augsburgin tunnustukselle – eikä tämä lähtökohta ole vieras katolisellekaan teologialle. Vanhurskauttaminen perustuu siihen ja vain siihen, mitä kolmiyhteinen Jumala on tehnyt ja tekee. Lopullinen versio muuttaa aiemman tekstin ydintä ja korostaa vanhurskauttamisen trinitaarista perustaa: ”Meidän yhteinen uskomme on, että vanhurskauttaminen on kolmiyhteisen Jumalan työ” (JD III, 15). Ihmisen vanhurskauttaminen ankkuroidaan siihen, kuka Jumala on ja mitä hän tekee.

Lopullisen version teksti jatkuu pelastushistoriallisesti toteamalla, että ”Isä lähetti Poikansa maailmaan pelastamaan syntisiä”. Kun aiemmassa versiossa tyydyttiin ”All Under One Christ” –sitaitin avulla puhumaan ”Kristuksen pelastavasta toiminnasta” (Christ’s saving work), lopullinen teksti on monipuolisempi ja sanoo selkeämmin, mikä Kristuksen työ oli ja miten se kytkeytyi hänen persoonaansa. Vanhurskauttamisen ”perusta ja edellytys” (foundation and presupposition) on Kristuksen inkarnaatio, kuolema ja ylösnousemus. Persoona tulee ennen funktiota.

Muotoilu on tietoinen trinitaarisen ja kristologisen perustan merkityksestä sille, miten vanhurskauttaminen ymmärretään. Lyhyellä liitesanalla ”näin” (thus, saksaksi daher) ilmaistaan, että vanhurskauttamisesta voidaan puhua vain, mikäli sen perusta pidetään mielessä. ”Näin vanhurskauttaminen merkitsee, että Kristus itse on meidän vanhurskaitemme, josta me tulemme osallisiksi Isän tahdon mukaan Pyhässä Hengessä.” Vanhurskauttamisen ensimmäinen perusta ja perimmäinen edellytys ei siis ole siinä, millä tavalla ihminen reagoi Jumalan kutsuun eikä siinä, miten ihminen vastaa (respond) Kristus-sanoman julistukseen, vaan siinä, mitä Jumala on tehnyt jo ennen kuin ihminen tulee tietoiseksi Jumalan kutsusta.

Tällä teologisella perusratkaisulla on suuri merkitys sille, miten asiakirjassa myöhemmin käsitellään vanhaa kontroverssiteologista kiistaa impu-tatiivisen ja efektiivisen vanhurskauttamisen suhteesta. Asiakirjan ydinartikla numero 15 luo pohjan yhteisymmärrykselle, kun se sanoo ytimekkäästi,

että ”Kristus itse on meidän vanhurskaitemme”.² Lopullisessa tekstissä mennään siis olennaisesti syvemmälle kuin aiemmassa versiossa, mutta myös syvemmälle kuin varhaisemmassa versiossa siteerattu ”All Under One Christ” -asiakirja. Kun viimeksi mainitussa asiakirjassa todetaan, että vanhurskauttaminen on Jumalan hyväksymäksi tulemista ja Pyhän Hengen saamista, sidotaan vanhurskauttamisasiakirjan lopullisessa versiossa vanhurskauttaminen lähemmin Kristuksen persoonaan.

Versioiden ero tulee ilmi myös siinä, miten ihmisen reaktio Jumalan vanhurskauttavaan tekoon kuvataan. Aiemmin sanottiin (JD I, 15), että Jumala kutsuu kaikkia ihmisiä ”vastaamaan uskossa” (respond in faith) Jumalan vanhurskauttavaan tekoon, ja että ”heidän tulee ottaa omakseen” (they are to make their own) se, mitä heille julistetaan. Saksankielisessä käännöksessä antropologinen aspekti on vielä astetta vaativampi: ”sie sollen für sich ergreifen”. Varhaisemmassa versiossa korostetaan kyllä sitä, että ihmisen rooli vanhurskauttamiskutsuun vastaamisessa ei ole autonominen, sillä ”tämä usko itsessään on Jumalan lahja”. Silti päähuomio keskittyy antropologisesti ja eksistentiaalisesti enemmän ihmisen reaktioon kuin vanhurskauttamisen kristologiseen ja teo-logiseen perustaan. Kristuksen persoonan sijasta korostuu Jumalan toiminta eli ”aktio” (action) Kristuksessa. Tämä näkyy tekstin muotoilussa:

Jumala kutsuu kaikki ihmiset vastaamaan uskossa Jumalan vanhurskauttavaan toimintaan Kristuksessa. Vain sillä tavalla heidät sekä julistetaan että tehdään vanhurskaiksi. Heidän tulee ottaa omakseen se, mitä heille julistetaan ja annetaan sanassa ja sakramenteissa uskovien yhteisössä. Tämä usko itsessään on Jumalan lahja Pyhässä Hengessä, joka vaikuttaa sanassa ja sakramenteissa ja joka samalla johtaa uskovia siihen elämän uudistukseen, joka saa täytymyksen iankaikkisessa elämässä. (JD I, 15.)

Myöhemmässä versiossa sen sijaan etäännyttään vanhurskauttamisen antropologisesta aspektista eikä vastaavassa kappaleessa (16) panna yhtä paljon painoa ihmisen aktiiviselle reaktiolle, vaan ihmisen asema nähdään reseptiivisenä vastaanottajana. Jo aiemmissa kappaleissa tekstissä korostetaan kirkko-

jen roolia Jumalan sanan ”kuulijana” ja tämän ”yhteisen kuulemisen” (common listening) merkitystä kirkkojen väliselle yhteisymmärrykselle (JD III, 14). Kappale 16 jatkaa samaa peruslinjaa. Kun Kristus itse on meidän vanhurskaudemme, silloin meidän roolimme on vain ”vastaanottaa” (receive) se, mitä Jumala meille antaa.

Jumala on kutsunut kaikki ihmiset pelastukseen Kristuksessa. Vain hänen välityksellään meidät vanhurskauteen, kun me otamme vastaan tämän pelastuksen uskossa. Usko taas on Jumalan lahja Pyhän Hengen kautta, joka vaikuttaa sanassa ja sakramenteissa uskovien yhteisössä ja joka samalla johtaa uskovat siihen elämän uudistukseen, jonka Jumala saattaa päätökseen iankaikkisessa elämässä. (JD III, 16.)

Jeesus Kristus on sekä syntien anteeksiantamus että itse Jumalan pelastava läsnäolo: Vanhurskauttamisen imputatiivinen ja efektiivinen puoli kuuluvat yhteen.

Trintaarisen ja kristologisen pohjan vahvistuminen asiakirjan lopullisessa versiossa auttoi syventämään myös sitä, mitä dokumentissa sanotaan vanhurskauttamisen imputatiivisesta ja efektiivisestä puolesta. Vanhan kontroverssiteologisen vastakkainasettelun mukaan luterilaiselle teologialle on ollut ominaista korostaa vanhurskauttamisen forensista ja imputatiivista puolta. Koska ihmistä ei voida pitää vanhurskaana minkään hänessä olevan ominaisuuden, habituksen tai pyhyiden nojalla, ainoa mahdollisuus on, että Jumala Kristuksen tähden julistaa ihmisen vanhurskaaksi. Vaikka ihminen on syntinen, Jumala on suosiollinen ja lukee hänen hyväkseen Kristuksen sovitustyön. Vanhurskauttaminen on syntien anteeksi julistamista ja sen kautta saatua vapautta syyllisyydestä. Evankeliumin sanan uudistava vaikutus ja uusi elämä ei ole osa vanhurskaaksi lukemista, vaan seuraa sitä ja on Pyhän Hengen työtä ihmisessä.

Luterilaiset ovat usein vierastaneet katoliselle teologialle ominaista ajatusta vanhurskauttamisen efektiivisestä puolesta. Katolilaiset ovat korostaneet sitä, että Jumalan armo reaalisesti uudistaa ihmisen ja tekee hänet uudeksi luomukseksi. He ovat ky-

syneet, ovatko luterilaiset kiinnittäneet riittävästi huomiota Jumalan armon todellisiin vaikutuksiin. Jos vanhurskauttamisella ei ole mitään vaikutusta ihmisen elämään, sen reaalinen luonne joutuu kyseenalaiseksi. Luterilaiset puolestaan ovat olleet varovaisia ja ovat halunneet välttää sen, että vanhurskauttaminen voisi väärällä tavalla perustua johonkin ihmisessä olevaan muutokseen.

Yhteinen julistus vanhurskauttamisesta pyrki alusta alkaen pääsemään tämän vanhan vastakkainasettelun yli. Luvussa 4.2. ”Justification as Forgiveness of Sins and Making Righteous” yhteisymmärrys muotoillaan vuoden 1995 versiossa näin:

Katolilaiset ja luterilaiset tunnustavat yhdessä, että Jumalan armo antaa ihmiselle synnit anteeksi ja samalla vapauttaa hänet synnin orjuuttavasta vallasta. Nämä Jumalan armollisen toiminnan kaksi puolta eivät ole erotettavissa: Jumala sekä julistaa että tekee uskovan vanhurskaaksi. Hänen syntejään ei lueta hänelle, ja Pyhän Hengen kautta Jumala luo häneen toimivan rakkauden. (JD I, 21.)

Kappaleen tarkoitus on myönteinen: syntien anteeksiantamusta ja vapautumista synnin orjuuttavasta voimasta ei saa erottaa. Jumala sekä julistaa että tekee vanhurskaaksi. Kun argumentaatiota kuitenkin katsotaan tarkemmin, sen pohjalta voidaan tehdä muutamia kriittisiä kysymyksiä.

Ensimmäinen huomio on, että vanhurskauttaminen perustuu ”Jumalan armoon” ja ”Jumalan armolliseen toimintaan” (God’s gracious action). ”Jumalan armollinen toiminta” on vanhurskauttamisen aikaansaaja myös kahden seuraavan kappaleen mukaan (22–23). Vanhurskauttamisen yhteys Kristuksen persoonaan ja hänen työhönsä jää kuitenkin varsin ohueksi. Yllättävää on, että Kristusta ei mainita lainkaan nyt puheena olevaa teemaa

2 Ajatus Kristuksesta meidän vanhurskauttamisemme on esillä myös asiakirjan raamattuteologisessa jaksossa, joka on sekin olennaisesti vahvempi kuin aikaisempi versio. Lopullisessa tekstissä viitataan apostoli Paavaliin, joka julistaa Kristusta ”meidän vanhurskauttamisemme” (1 Kor. 1:30; JD III, 10).

koskevilla kappaleissa. Jumala ja Pyhä Henki ovat läsnä; Kristus loistaa poissaolollaan. Tähän sopii hyvin, että teksti käyttää ensi sijassa yleisen armo-opin käsitteistöä ja puhuu vanhurskauttamisen aktuaalisesta merkityksestä ihmiselle.

Toiseksi vanhurskauttaminen jää – vastoin hyvää tarkoitusta – ensi sijassa syntien anteeksiantamiseksi, siis vanhurskaaksi julistamiseksi: ”Jumalan armo antaa synnit anteeksi”. Vaikka armo ”samaa aikaan” (at the same time) vapauttaa ihmisen, tämä vapautus koskee ensi sijassa ”synnin orjuuttavaa voimaa”, ei niinkään ihmisen uudistumista. Ihmisen omatunto vapautuu syyllisyydestä ja sen ahdistavasta vaikutuksesta. Kolmas huomio on, että kappaleen viimeinen virke näyttää taipuvan siihen suuntaan, että vanhurskaaksi julistaminen ja tekeminen – vastoin tarkoitusta – jäävät kuitenkin peräkkäisiksi tapahtumiksi. Jumalan armo saa ensin aikaan sen, ettei ihmisen syntejä ”lueta” (imputed) hänen syykseen. Se, mitä Jumala sitten ”luo” (creates) ihmiseen eli aktiivinen rakkaus, on taas Pyhän Hengen työtä. Vaikka vanhurskaaksi julistamista ja tekemistä ei haluta erottaa toisistaan ja vaikka ne molemmat ovat Jumalan armollisen aktion aikaansaamia, ne näyttävät kuitenkin jäävän toisistaan irralliseksi tapahtumiksi. Yksi syy tälle ongelmalle on siinä, että tekstissä ei tässä yhteydessä sanota mitään Kristuksen roolista anteeksiantamuksessa ja ihmisen uudessa luomisessa.

Nämä teologiset ongelmat voidaan nähdä vielä selvemmin, kun katsotaan, miten vanhurskaaksi julistamisen ja tekemisen välinen suhde ilmaistaan lopullisen version täydennyksessä kappaleessa.

Me tunnustamme yhdessä, että Jumala armosta antaa ihmiselle synnit anteeksi ja samalla vapauttaa hänet elämässään synnin orjuuttavasta vallasta ja lahjoittaa hänelle Kristuksessa uuden elämän. Kun persoonat tulevat uskossa osallisiksi Kristuksesta, Jumala ei lue heille heidän syntejään ja vaikuttaa Pyhän Hengen kautta heissä toimivaa rakkautta. Jumalan armollisen toiminnan kahta puolta ei saa erottaa toisistaan, sillä persoonat on uskossa yhdistetty Kristukseen, joka persoonassaan on meidän vanhurskaudemme (1. Kor. 1:30); hän on sekä syntien anteeksiantamus että itse Jumalan pelastava läsnäolo. (JD III, 22.)

Asiakirjan lopullisen version teologisen metodin kannalta on olennaista, että vanhurskauttaminen nivotaan kiinteästi Kristuksen persoonaan. Tämä vastaa johdonmukaisesti sitä, mitä asiakirjassa jo edellä sanotaan vanhurskauttamisen perustasta. ”Kristus itse on meidän vanhurskaudemme.” (15) Tämä asiakirjan ydinajatus seuraa läheisesti Martti Lutherin näkemystä vanhurskauttamisesta. Esimerkiksi kirjeessään 8.4.1516 Luther kirjoittaa ystävänsä Georg Spenleinille:

Sen vuoksi, rakas veljeni, opi Kristusta ja häntä ristiinnaulittuna, opi laulamaan kiitosta hänelle. Epäile kaikessa itseäsi, mutta sano hänelle: Sinä, rakas Herrani Jeesus, olet minun vanhurskauteni, mutta minä sinun syntisi. Sinä olet ottanut omaksesi sen, mikä oli minun, ja antanut minulle sen, mikä on sinun. Sinä olet ottanut omaksesi sen, mitä sinä et ollut ja antanut minulle sen, mitä minä en ollut. (WA, Br. 1.35.)

Vanhurskauttamisasiakirjan lopullisessa versiossa korostuu se, että Jumala antaa ”uuden elämän lahjan Kristuksessa”. Vanhurskauttaminen alkaa siitä, että ihminen uskon kautta ”osallistuu” (shares, saks. teilhat) Kristukseen, ja juuri tämä Kristus-yhteys saa aikaan sen, että Jumala ei enää lue ihmiselle hänen syntejään ja että hän Pyhän Hengen kautta vaikuttaa ihmisessä. Kyse ei varhaisemman muotoilun tapaan ole vain siitä, että ihminen ”vastaa” (responds) Jumalan eksistentiaaliseen puhutteluun, vaan siitä, että ihminen ”tulee osalliseksi” (imparts) uudesta elämästä Kristuksessa ja itse Kristuksesta. Kun aikaisemmassa versiossa tyydyttiin sanomaan, että vanhurskauttamisen kahta puolta ei saa erottaa toisistaan, muokatussa versiossa tälle ajatukselle esitetään myös perustelu: ”[ihmis]persoonat on uskossa yhdistetty Kristukseen, joka persoonassaan on meidän vanhurskaudemme”. Näin toteutuu persoonien autuas vaihtokauppa.

Lopullisen version teologinen vahvuus on siinä, että vanhurskauttaminen on yhteys ja *unio* Kristuksessa ja hänen kanssaan. Jumala ei ole taivaassa armopäätöksiä tekevä etäinen Jumala, vaan hän on Kristuksessa tullut ihmiseksi ja meidän vanhurskaudeksemme. Meidän vanhurskautenamme Kristus on ”sekä syntien anteeksiantamus että itse Juma-

lan pelastava läsnäolo.” Jumalan ja ihmisen suhde ei ole vain puhuttelusuhde, vaan osallisuuden, partisaation ja union suhde.

Vahvalla kristologisella otteella on myös suuri pastoraalinen merkitys. Muuan suomalainen teollisuusmies ilmaisi tämän keskustelussamme ytimekkäästi: ”Tärkeämpää kuin syntien anteeksisaaminen on yhteys Kristukseen.” Uskon, että omien erehdystensä kanssa kamppailevalle lapsellekin on kaikkein olennaisinta, että hän pääsee äitinsä syliin. Samalla tavalla vanhurskauttamisen kaikkein olennaisin asia on osallisuus ja yhteys Kristukseen.

Lopullisen version Kristus-keskeisyys näkyy myös siinä, miten luterilaiset haluavat ilmaista ihmisen ja Kristuksen välisen yhteyden, union. Juuri tässä kohden asiakirjan luterilainen panos vahvistui olennaisesti.

Kun luterilaiset korostavat, että Kristuksen vanhurskaus on meidän vanhurskautemme, he haluavat pitää ennen muuta kiinni siitä, että syntiselle lahjoitetaan Kristuksessa vanhurskaus Jumalan edessä anteeksiannon julistamisen kautta. Vain yhteydessä Kristukseen (only in union with Christ) hänen elämänsä uudistuu. Kun he sanovat, että Jumalan armo on anteeksiantavaa rakkautta (”Jumalan suosiota”), he eivät kiellä tällä kristityn elämän uudistumista. Pikemminkin he haluavat ilmaista, että vanhurskauttaminen pysyy vapaana inhimillisestä myötävaikutuksesta eikä riipu armon elämää uudistavasta vaikutuksesta ihmisessä. (JD III, 23.)

Ihmisen ja Kristuksen välisen union ajatus tulee voimakkaasti esiin myös myöhemmin, kun puhutaan siitä, mitä kasteen sakramentti vaikuttaa: ”Tunnustamme yhdessä, että Pyhä Henki kasteessa yhdistää (unites) ihmisen Kristukseen, vanhurskauttaa ja todellisesti uudistaa hänet” (JD III, 28).

LOPUKSI

Yhteisen julistuksen lopullinen versio merkitsi sen vahvistamista, mitä vanhurskauttaminen luterilaisessa teologiassa ja Martti Lutherin teologiassa merkitsee. Vahva trinitaarinen ja kristologinen korostus oli asiakirjan viimeistelyssä tärkeää myös katoliselle osapuolelle. Kumpaan kirkkoa yhdistää vanhurskauttamisopin takana oleva vanhakirkolli-

nen teologia ja kristologia. Lopullisessa versiossa pyrittiin ilmaisemaan vanhurskauttamiseen liittyvät yhteiset perustotuudet ja myös laajennettiin niiden määrää. Vanhurskauttamisoppi on aina yhteydessä ”kaikkiin uskontotuuksiin”. Kun kirkkoja yhdistävä opillinen näkemys on mahdollisimman luja ja laaja, vanhurskauttamisoppia koskevat oppituumiot menettävät kohteensa.

Olen vakuuttunut, että Martti Lutherin omaan teologiaan perustuva vanhurskauttamisoppi voi edelleen lähentää kirkkoja toisiinsa syvemmin kuin aiemmin on ollut mahdollista. Rohkenen arvella, että tähän kehitykseen on positiivisesti vaikuttanut suomalainen Luther-tutkimus, jonka teologinen isä on ollut Tuomo Mannermaa. Amerikkalainen teologi Christopher Malloy on todennut: ”Katolilaiset voivat iloita suomalaisen [Luther-tutkimuksen] koulun vaikutuksesta lopulliseen luonnokseen, sillä huomion kiinnittäminen Kristuksen läsnäolon rikkauteen voi tuoda luterilaisia ja katolilaisia lähemmäs toisiaan.”³ Toivon ja uskon, että tällä teologisella tiellä on paljon annettavaa, kun luterilais-katolisia ja muita ekumeenisiä suhteita syvennetään.

Eero Huovinen, dos.
eero.huovinen@helsinki.fi

3 Malloy 2005, 236.

KIRJALLISUUS

Joint Declaration on the Doctrine of Justification [JD I]

1995 Alkuperäinen englanninkielinen teksti on liitteenä numero 18.1.1. Luterilaisen maailmanliiton neuvoston kokouksen (20.-27.6.1995) esityslistassa. Säilytetään LML:n arkistossa Genevessä. Suomenkielinen Arvi Seppäsen käännös on julkaistu Kirkon ulkoasiain osaston monisteena 1995. Saksankielinen käännös on julkaistu: *Die Gemeinsame Erklärung zur Rechtfertigungslehre: Dokumentation des Entstehungs- und Rezeptionsprozesses*. Hrsg. von Friedrich Hauschildt. Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht 2009, 31–51.

Joint Declaration on the Doctrine of Justification [JD III]

1997 Joint Declaration on the Doctrine of Justification, by the Lutheran World Federation and the Catholic Church. Useita julkaisupaikkoja, esim. http://www.vatican.va/roman_curia/pontifical_councils/chrstuni/documents/rc_pc_chrstuni_doc_31101999_cath-luth-joint-declaration_en.html Suomenkielinen käännös on julkaistu nimellä *Yhteinen julistus vanhurskauttamisopista: Luterilaisen maailmanliiton ja Roomalaiskatolisen kirkon Kristittyjen ykseyden edistämisen neuvoston lopullinen asiakirjaehdotus*. Suomen evankelis-luterilaisen kirkon kirkkohallituksen julkaisuja 1997:4. Helsinki: Kirkkohallitus, Ulkoasiain osasto

Luther, Martin

1930 *D. Martin Luthers Werke: Briefwechsel 1*. Weimar: Böhlau.

Malloy, Christopher J.

2005 *Engrafted into Christ: A Critique of the Joint Declaration*. New York: Peter Lang.